

Peter Brøndum og Marie Berg Carlsen

S. 86-110

Vores samfund

Nørresundby/nrs/biblio/-

1. udgave

32.26 VOR

Vores samfund

5450303382

138649555

12-11-2025

BIBLIOTEKET
NØRRESUNDBY GYMNASIUM & HF

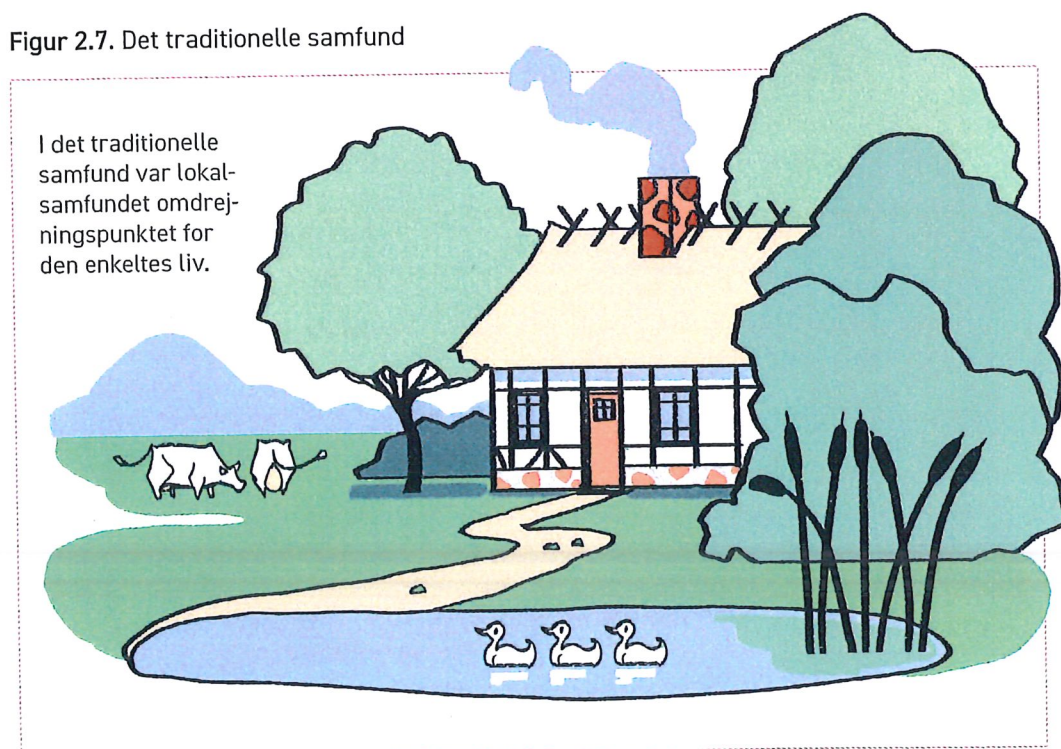
Vi kan bruge Minervamodellen, når vi for eksempel taler om, hvilke grupper de politiske partier appellerer til med deres politik, eller – som i reklamebranchen – hvilke grupper der vil være tilbøjelige til at købe forskellige produkter. Det samme gør sig gældende, når influencere "influerer" os til at købe et produkt. Når vi køber det pågældende produkt, er det ofte, fordi vi forsøger at tilegne os noget af den samme livsstil som influenceren. Det skyldes, at vores livsstil viser andre mennesker, hvilken gruppe vi tilhører. Således bliver vores smag, og de valg, vi træffer ud fra denne, en måde, hvor vi kan nærme os én gruppe på, mens vi tager afstand fra andre grupper.

2.4. Hvordan påvirker samfundet individernes identitet?

Vi mennesker kan ikke undgå at blive påvirket af det samfund, vi lever i. Vi bliver påvirket af de muligheder eller begrænsninger, vi hver især har for at få en bestemt uddannelse, for at vælge et bestemt arbejde og for at stifte en familie osv. Det så vi også i kapitel 1 om ulighed og velfærd. Samfundet ændrer sig dog hele tiden, og således ændrer betingelserne sig også for den måde, vi hver især kan leve vores liv på. I dette afsnit skal vi se på de tre overordnede **samfundstyper**, der har været op gennem historien, og hvordan disse har formet de mennesker, der har levet i dem.

Samfundstype er en opdeling af, hvad der kendetegner samfundet i forskellige tidsperioder.

Figur 2.7. Det traditionelle samfund

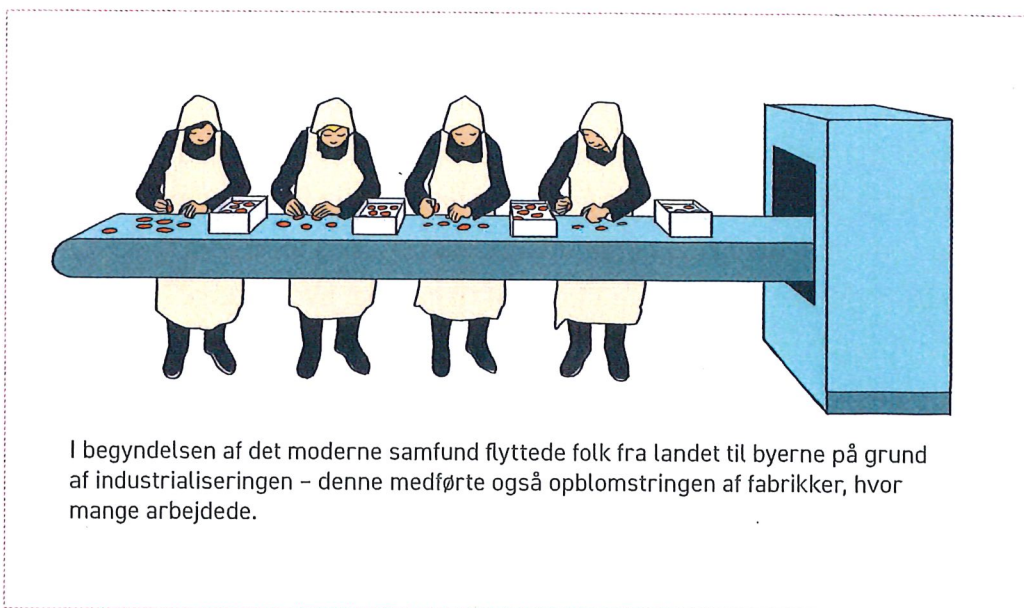
2.4.1. Det traditionelle samfund

Det **traditionelle samfund** var den samfundstype, der herskede frem til midten af 1800-tallet, hvor samfundet i høj grad var et landbrugs-samfund. Her var lokalsamfundets fællesskab omdrejningspunktet for den enkeltes liv. Vi mennesker var bundet til årstidernes rytme og til hinanden i livsvigtige fællesskaber, og ofte boede flere generationer sammen under samme tag med faren som overhoved (en familieform, hvor faren er overhoved, kaldes en patriarkalsk familie). Vi lignede hinanden og delte de samme udfordringer – for eksempel om høsten slog fejl, eller dyrene blev syge.

Det betød også, at hensynet til fællesskaberne, både slægten og lokalsamfundet, til enhver tid var vigtigere end hensynet til det enkelte individ. I det traditionelle samfund var der også en meget lav grad af social mobilitet og mulighed for at rykke op i samfundsklasse. Drengene fik ofte samme arbejde som deres fædre, og pigerne lavede det samme som deres mødre. Religionen spillede en stor rolle i socialiseringen og bestemte de normer, der var herskende.

Det traditionelle samfund betegner tiden op til 1850, hvor samfundet var et landbrugssamfund.

Figur 2.8. Det moderne samfund

I begyndelsen af det moderne samfund flyttede folk fra landet til byerne på grund af industrialiseringen – denne medførte også opblomstringen af fabrikker, hvor mange arbejdede.

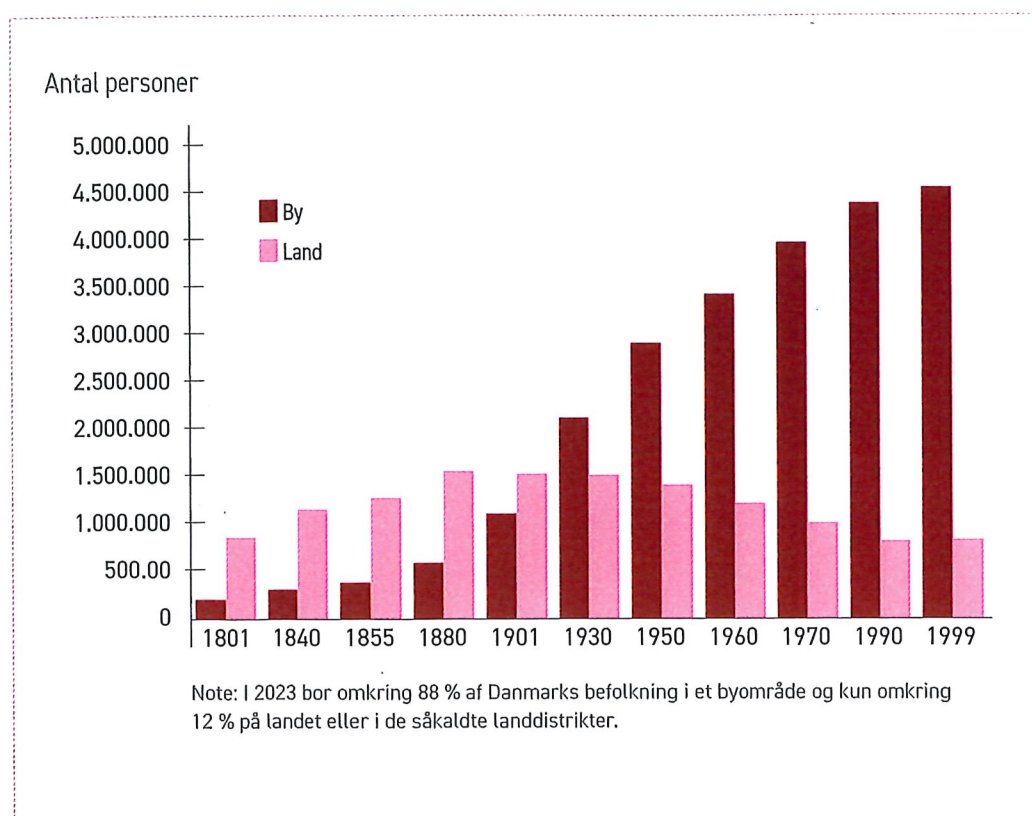
2.4.2. Det moderne samfund

Det **moderne samfund** erstattede det traditionelle samfund og er perioden fra cirka 1850 til 1960'erne. Det var en periode præget af meget store forandringer både teknologisk og i forhold til opfattelsen af individet.

De industrielle og teknologiske nyskabelser (dampkraft, jernbaner, telegrafien) satte gang i helt nye måder at producere varer på og måder at kommunikere på.

Det moderne samfund betegner perioden 1850-1960, hvor samfundet moderniseredes.

Figur 2.9. Udviklingen i fordelingen af befolkningen på by og land

Urbanisering er den proces, hvor en stigende andel af befolkningen flytter fra landet og bosætter sig i byer.

Disse og andre opfindelser betød, at det manuelle arbejde på landet i høj grad blev afløst af maskiner, samtidig med at der opstod stor efterspørgsel efter arbejdere på byens fabrikker. Disse fabrikker havde brug for hænder til at udføre arbejdet ved samlebåndene, og de mange bønder, hvis arbejdskraft var blevet overflødig på landet, flyttede nu i hobetal til byerne, hvor mange boede under usle forhold i små, mørke lejligheder med dårlige hygiejniske forhold. Denne massebevægelse fra land til by kalder vi **urbaniseringen**.

Flergenerationsfamilien afløstes af den stabile *kernefamilie* med far, mor og børn under samme tag. Særligt i begyndelsen af perioden var faren stadig familiens eneforsørger og overhoved, men dette ændrede sig til toforsørgerfamilien i takt med kvindefrigørelsen og kvindernes indtog på arbejdsmarkedet, som for alvor tog fart op gennem 1960erne.

Ud over de store industrielle og teknologiske udviklinger fandt der også en række politiske forandringer sted. Blandt andet vandt den politiske ideologi liberalismen frem (se kapitel 1), med dens tro på menneskets fornuft og ret til personlig frihed. Statens rolle ændrede sig også, og i Europa, herunder i Danmark, gik vi fra enevældigt kongedømme til demokrati og dermed en langt større medbestemmelse for borgerne. De store politiske, økonomiske og sociale udviklinger betød en ændring i normer og levevis, og i dette nye moderne samfund fik individet flere muligheder – heriblandt bedre muligheder for social mobilitet.

Figur 2.10. De tre samfundstyper

Periode	Frem til ca. 1850	Ca. 1850 - 1970	Ca. 1970 - i dag
Individet	Det lokale fællesskab er vigtigere end individet. Traditioner og erfaringer er vigtige og bestemmende i hverdagen.	Nationen som ramme om det enkelte individs liv bliver centralt, men individet får inden for nationen/samfundet stigende muligheder for at fylde mere selv. Dog fortsat meget store kønsforskelle mellem mænd og kvinder.	Individet er vigtigere end fællesskabet. Det står som centrum for alting. Betydelig opgør med forskelsbehandling mellem køn og tiltagende ligestillingskamp. Udvidede rammer for køns- og seksualitetsopfattelser og langt flere muligheder for selv at vælge sin livsvej.
Familie	Generationsfamilien er afgørende for at klare sig gennem hele livet.	Kernefamilie med manden som eneforsørger, men det ændrer sig mod slutningen af perioden.	Mangfoldighed af familier (regnbuefamilie, svingdørsfamilien, det sociale akvarium, vennefamilie osv.)
Arbejdslivet	De fleste arbejder inden for de primære erhverv, hvor man arbejder direkte med naturen (landbrug, fiskeri osv.). Der er en lav grad af social mobilitet.	De fleste arbejder inden for de sekundære erhverv, hvor man forarbejder råvarer (industri, håndværk osv.). Den sociale mobilitet forbedres i forhold til det traditionelle samfund, men mange er fortsat "låst fast" i den sociale klasse, de fødes ind i.	De fleste arbejder inden for de tertiære erhverv med handel, kommunikation osv. Der er en betydelig social mobilitet i det senmoderne samfund og der er en tiltagende opløsning af forestillinger om kvinde- og mandefag.

2.4.3. Det senmoderne samfund

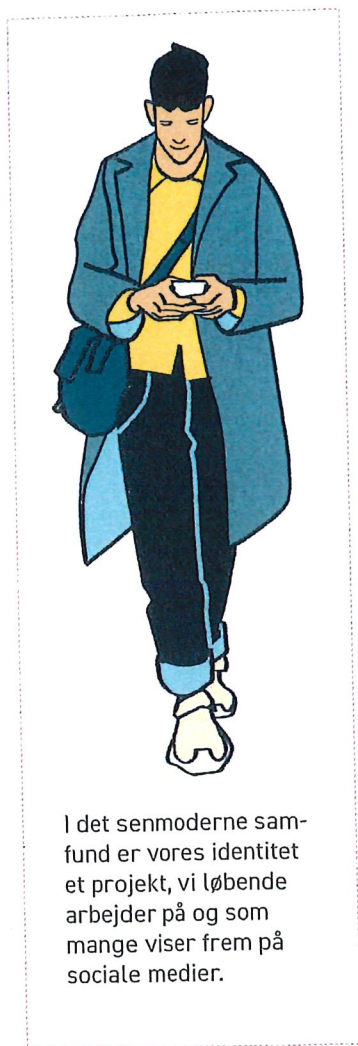
I 1970'erne glider samfundet over i det, vi i dag kender som **det senmoderne samfund**. I det senmoderne samfund vejer individet tungere end fællesskabet – der er sket en yderligere **individualisering**, og vi mennesker er ikke længere bundet af de traditioner og normer, der i tidligere perioder begrænsede vores muligheder. Alt er til forhandling, og der er ikke længere helt samme tiltro til de autoriteter og normer, der før i tiden afgjorde ens livsbane.

I løbet af vores liv skal vi senmoderne mennesker træffe rigtig mange valg for os selv, som på mange måder bliver bestemmende for vores identitet (uddannelse, job, seksualitet). På den måde bliver den senmoderne identitet et *projekt*, som vi i høj grad har en forestilling om, at vi kan og derfor selv *skal* forme. Dette afspejler sig for eksempel på arbejdsmarkedet, hvor

Det senmoderne samfund er perioden fra 1960 og op til i dag, der er kendetegnet ved et brud med traditioner, øget individualisering og hastighed.

Individualisering betyder, at det enkelte menneske er kommet i centrum og opfatter sig selv som vigtigere end fællesskabet.

Figur 2.11. Det senmoderne samfund

Adskillelse af tid og sted betyder at, kommunikation er mulig uden, at vi er samme sted på samme tid.

omstillingsparathed, fleksibilitet og kompetenceudvikling er vigtige dele i et arbejdsliv, der er præget af hastig forandring. Ligeledes gør det sig gældende i de mange forskellige familierformer, der findes i det senmoderne samfund (soloforældre, 7/7-ordninger, regnbuefamilier osv.).

I de følgende afsnit vil vi se på forskellige bud på, hvad der kendetegner senmoderniteten, og hvilke konsekvenser det har for os, der lever i denne tid.

2.5. Hvordan påvirker senmoderniteten vores liv?

Som vi netop har læst om, så befinder vi os i det senmoderne samfund. Men hvilke konsekvenser har den samfundstype for individet – og for det, vi satte os for at undersøge i starten af kapitlet her, *nemlig hvorfor så mange mistrives, når vi tilsyneladende aldrig har haft så mange muligheder før?* Eller sagt på en anden måde, hvad medfører det, at vi er så frie til at forme os selv – og er vi virkelig det, hvis vi kigger ordentligt efter?

Disse to spørgsmål skal vi se nærmere på i de kommende afsnit, hvor vi vil gennemgå forskellige teoriers bud på, hvad der kendetegner det senmoderne samfund, og hvilke konsekvenser det har for os at leve i det.

2.5.1. Anthony Giddens – aftraditionalisering og individualisering

En af de teoretikere, der har beskæftiget sig med individet i det senmoderne samfund, er den engelske sociolog Anthony Giddens. Giddens, der umiddelbart ser positivt på det senmoderne samfund, peger på to konkrete udviklinger, når han skal forklare, hvilke vilkår vores identitet dannes ud fra i dag: 1) adskillelse af tid og sted og 2) udlejring af sociale relationer.

Adskillelse af tid og sted betyder, at vi i det senmoderne samfund ikke længere er nødt til at befinde os på samme tidspunkt det samme sted for at indgå i en social sammenhæng med andre mennesker. Hvor vi i det traditionelle – og delvist i det moderne – samfund blev nødt til at mødes *”det samme sted på et bestemt tidspunkt”* – for eksempel ovre i skolen i frokostpausen – for at kunne tale sammen, kan vi i dag sidde

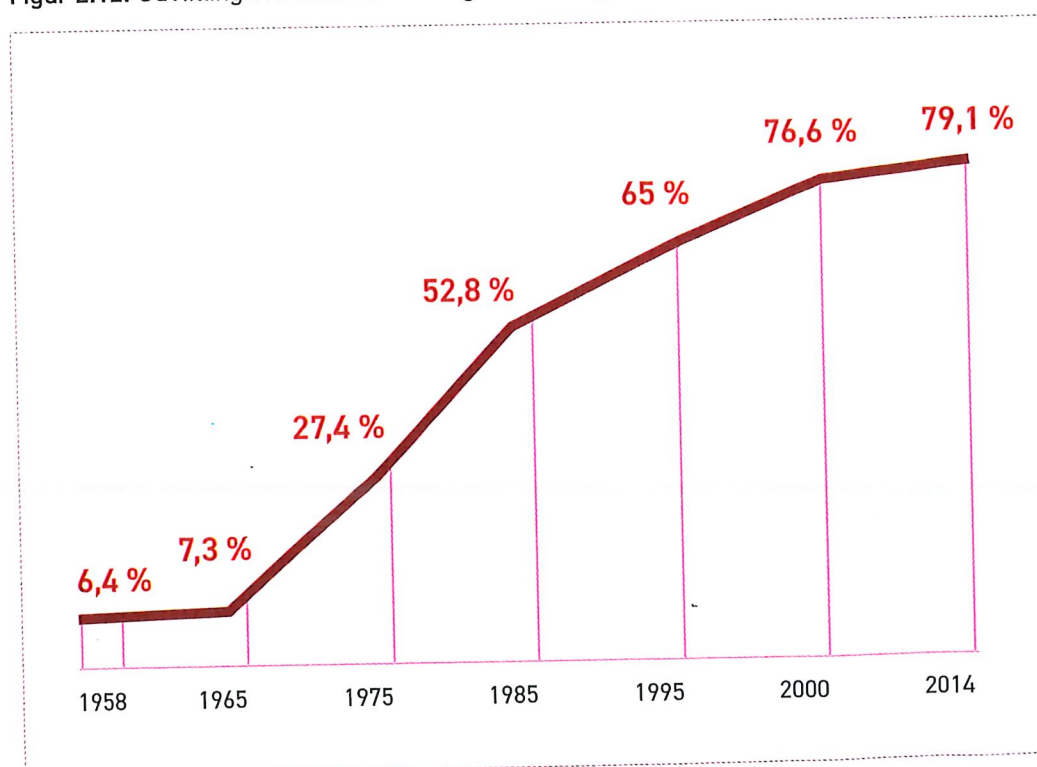
på hver sin side af Jorden i forskellige tidszoner og stadig have en samtale. En samtale i dag kan altså foregå på tværs af tid og sted, for eksempel via telefonen, chat, dm eller mail. Vi kan se det i den øgede kommunikation på tværs af landegrænser, på sociale medier, ved fremkomsten af kunstig intelligens (eksempelvis ChatGPT), i digitaliseringen af penge, der ikke længere skal overrækkes fysisk, men kan sendes via netbank, og med onlinemøder.

Betydningen af adskillelse af tid og sted kan næppe overdrives; den har medvirket til en rivende globalisering og samtidig ændret vilkårene for vores lokale liv.

Den næste udvikling, som Giddens peger på i forbindelse med rammerne for vores identitetsdannelse i det senmoderne samfund, er **udlejring af sociale relationer**. Udlejring af sociale relationer lyder kompliceret, men det betyder bare, at vi i dag i det senmoderne samfund overdrager opgaver til eksperter, som vi i det traditionelle og det moderne samfund selv tog os af. I tidligere tider tog familierne sig for eksempel selv af børneopdragningen; det er nu "udlejret" (overdraget) til pædagoger, der er uddannet til at tage sig af børnene og således er eksperter i børneliv. Udviklingen tog fart i slutningen af 1950'erne, samtidig med at kvinderne fik bedre muligheder for at komme ud på arbejdsmarkedet, hvilket også er afspejlet i figur 2.12, der viser stigningen i antallet af børn i daginstitution, og som indirekte fortæller os, at kvinderne ikke længere kunne passe børnene hjemme, fordi de nu var på arbejdsmarkedet.

Udlejring af sociale relationer betyder, at opgaver overdrages til eksperter.

Figur 2.12. Udviklingen i andel af 0-6-årige børn i daginstitution, 1958-2014

Overalt i vores hverdag i dag er der ”eksperter”, som sørger for, at vores senmoderne liv fungerer. Disse eksperter, som både kan være officielle eller selvudnævnte, fortæller os for eksempel, hvad vi skal spise, og hvor meget vi skal motionere, for at være sunde, mens andre eksperter sørger for al den teknologi, vi bruger i vores hverdag (smartphones, computere osv.).

Disse to udviklingstendenser har, ifølge Giddens, medført, at der er sket en **aftraditionalisering** – vores liv er ikke længere bundet af lokalsamfundet eller kernefamilien, som det var i det traditionelle eller moderne samfund. Vi skal ikke længere overtage vores forældres erhverv, og vi har gjort op med autoriteter (for eksempel vores forældre, lærere, kirken osv.), der tidligere viste os, hvordan vi skulle forstå verden og vores plads i den. Fordi vi ikke længere er bundet af de normer og traditioner, der herskede i tidligere samfund, er vi i det senmoderne samfund i højere grad herre over vores liv. Vi får flere valgmuligheder. Det enkelte individ er centrum i sit eget liv, og fællesskabet, der tidligere havde denne plads, er erstattet af vores individuelle ønsker til vores eget liv.

Der er med andre ord sket det, Giddens kalder en individualisering.

Denne individualisering betyder ifølge Giddens, at vi tvinges til hele tiden at reflektere over alle de forskellige valgmuligheder, vi har, og hvordan disse kan forme vores liv efter vores individuelle ønsker. Som Giddens skriver, *så er vi ikke, hvad vi er, men hvad vi gør os til*. Dette kendetegn ved det senmoderne kalder Giddens den **øgede refleksivitet**, og den øgede refleksivitet viser sig blandt andet, når vi skal tage en uddannelse, som vi så i casen i begyndelsen af kapitlet. Hvor vi i det traditionelle samfund fik den uddannelse, som vores forældre havde eller bestemte, vi skulle tage, så er det i det senmoderne op til os selv at beslutte, *hvad vi vil være*. En sådan beslutning medfører mange tanker om vores identitet, hvilken type vi er, hvad vi kan se os selv som, og hvilke muligheder de forskellige uddannelser giver os i fremtiden osv.

Som vi kan se, så er der mange overvejelser (refleksioner) knyttet til aftraditionaliseringen og individualiseringen. I forlængelse heraf taler Giddens også om, at vi i det senmoderne samfund oplever **ontologisk usikkerhed** – en usikkerhed på, om de valg, vi træffer, er gode nok, og om, hvad andre mener om de valg, vi træffer.

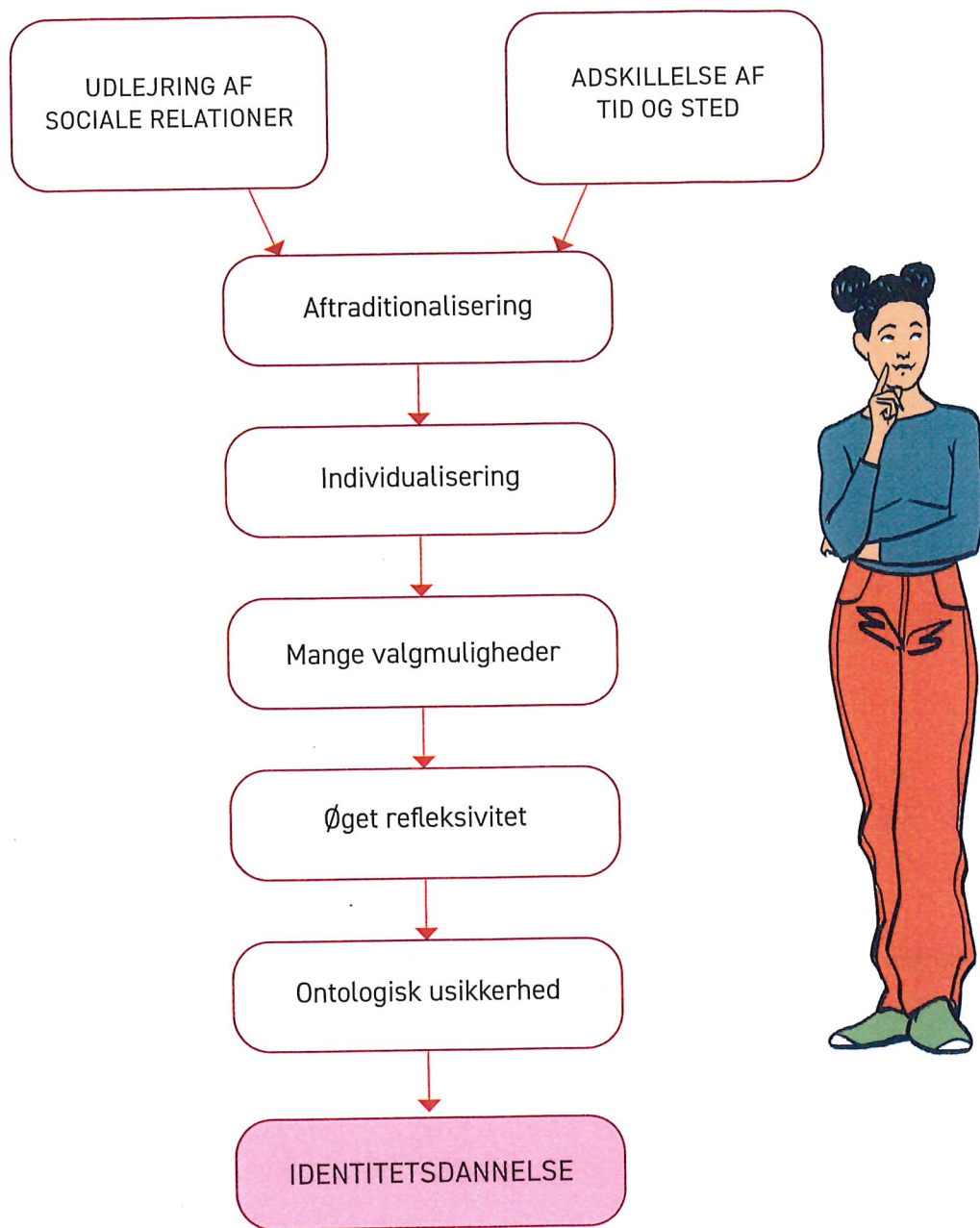
Netop fordi vi ikke længere har faste rammer eller et fællesskab, der bestemmer, hvordan vi skal leve vores liv, kan det føles, som om vi driver omkring på åbent hav uden et anker. Denne følelse leder for nogle til, at de selv vælger at indgå i fællesskaber, der minder om dem, der var i tidligere samfund; det kan være religiøse fællesskaber, der giver et fast sæt af normer og en tydelig måde at forstå verden på. Husker vi her på casen med Villiam i starten af dette kapi-

Aftraditionalisering betyder, at de traditioner, der havde stor indflydelse på individernes måde at leve deres liv på i tidligere samfund, ikke eksisterer længere.

Øget refleksivitet betyder, at mennesket skal reflektere over alle de valg, som det bliver stillet overfor, når det skal udforme sig selv.

Ontologisk usikkerhed er usikkerheden på, om de valg, vi træffer, er gode nok og om, hvad andre mener om de valg, vi træffer.

Figur 2.13. Model af Anthony Giddens teori

tal, så afspejler hans mange tanker om uddannelsesvalg, valg af studieretning på gymnasiet, ønsket om at få en kæreste, tanker om, hvad vennerne gør osv., lige præcis den øgede refleksivitet, men også den ontologiske usikkerhed, som Giddens taler om. På den ene side er det positivt, at Villiam og andre unge har mulighed for at tænke og reflektere over, hvad de vil med deres liv, men det kan også være svært og føles ensomt at være "direktøren for det hele" i ens eget liv.

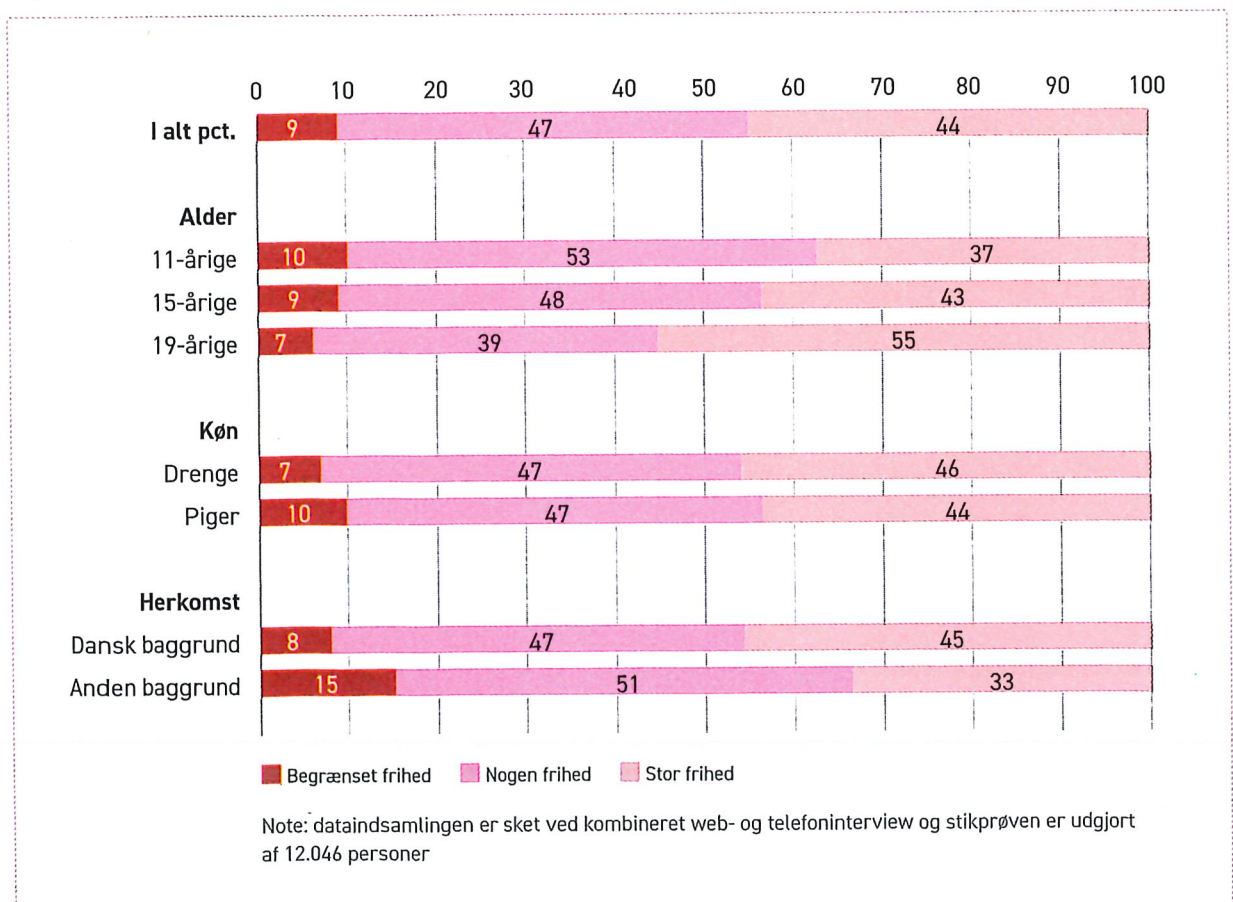
○ Hvad er konsekvenserne af aftraditionaliseringen, individualiseringen og den øgede refleksivitet?

Det er i dette virvar af muligheder for at udfolde sig på tværs af tid og sted og alle de mange valg, som vi skal forholde os til, at vi bliver dannet i det senmoderne samfund. På den ene side giver denne udvikling ifølge Giddens os et meget stort handlerum og en stor frihed til at forfølge de dele af vores liv, som vi synes er interessante. Størstedelen af os borgere i vestlige samfund har adgang til stort set alt i kraft af alle de teknologiske muligheder, vi har, og vi har mulighed for at have et meget spændende og afvekslende liv. Det bliver tydeligt i figur 2.14, der viser, hvor høj grad af frihed mange unge mennesker oplever at have.

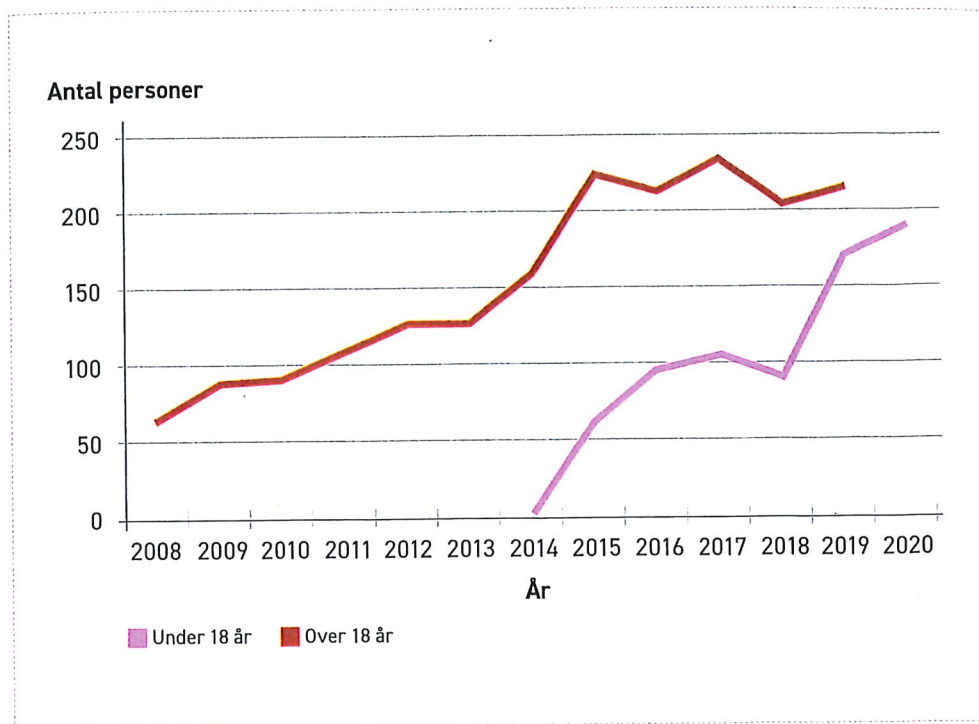
I andre aspekter af det senmoderne privatliv, hvor nye familieformer og eget valg af køn vinder frem, ser vi ligeledes øgede muligheder for at udfolde vores individualitet og måske leve mere i overensstemmelse med det, der opleves som rigtigt for os hver især.

Det kan vi blandt andet se på udviklingen i familiemønstrene i det senmoderne samfund. Her bliver eksempelvis langt flere skilt, og der er vokset en mangfoldighed af forskellige familietyper frem: enlige, kernefamilien, skils-

Figur 2.14. 11-19-åriges oplevelse af personlig frihed. Udvalgte baggrundsforhold, 2021. Procent

Figur 2.15. Henvisninger til Sexologisk Klinik for udredning vedrørende kønsidentitetsforhold, 2008-2020

missefamilien, sammenbragte familier, solomødre/-fædre (folk, der vælger at få børn uden en partner enten via assisteret befrugtning eller adoption), regnbuefamilier (hvor forældrene er queer) osv. Ifølge Danmarks Statistik er der i dag flere end 37 forskellige familieformer.

På samme vis kan vi se i figur 2.15, at antallet af dem, der bliver henvist til Sexologisk Klinik for at blive udredt i forhold til deres kønsidentitet, er steget markant over de seneste bare 15 år. Ændringen i familiemønstre og kønsopfattelse hænger sammen med den generelle udvikling i det senmoderne samfund, som er gået i retning af mere moderne værdier, kvindefrigørelse og de senere års venstreorienterede identitetspolitik. Netop *køn* har været meget til debat, og det har åbnet for nye muligheder for **LGBTQ+-personer**, som disse ikke tidligere havde.

Ud over ændringerne på privatlivets områder så har bruddet med traditionerne også betydet, at den sociale mobilitet er steget mere end i tidligere samfund (om end den er stagneret de seneste år, hvilket vi også så tidligere i kapitel 1), fordi der dels er kommet langt flere muligheder for at uddanne sig, og fordi det ikke længere forventes, at unge mennesker overtager deres forældres roller og erhverv. Det er således i langt højere grad op til os selv, hvilken uddannelse vi vil tage, og hvad vi gerne vil arbejde med.

Ifølge Giddens er det senmoderne samfund altså et samfund, hvor der er

LGBTQ+ er en forkortelse for lesbians, gays, bisexuals, transgenereret, queer-person og alle andre, der ikke tilhører den heteroseksuelle gruppe, der identificerer sig med det køn, de har fået tildelt ved fødslen.

stor frihed til at udfolde sig både i privatlivet og i arbejdslivet, men også et samfund, hvor individerne skal kunne tage det ansvar på sig, som det er at *skabe sig selv og danne sin identitet*.

2.5.2. Hartmut Rosa – accelerationssamfundet

Den tyske sociolog Hartmut Rosa er i modsætning til den positive Anthony Giddens mere kritisk, når det kommer til betydningen af at vokse op og leve i det senmoderne samfund.

Ifølge Rosa oplever mange mennesker i det senmoderne samfund nemlig, at alting går hurtigere og hurtigere. Vi skal effektivisere og nå det samme på den halve tid, og vi oplever, at vi ofte er overvældet med opgaver. Det er denne tendens til øget hastighed eller **acceleration**, som Rosa mener er et afgørende kendetegn ved det senmoderne samfund. Han peger på tre forskellige områder, hvor der er sket en øget acceleration.

Acceleration betyder øget hastighed.

● Acceleration af den sociale forandring

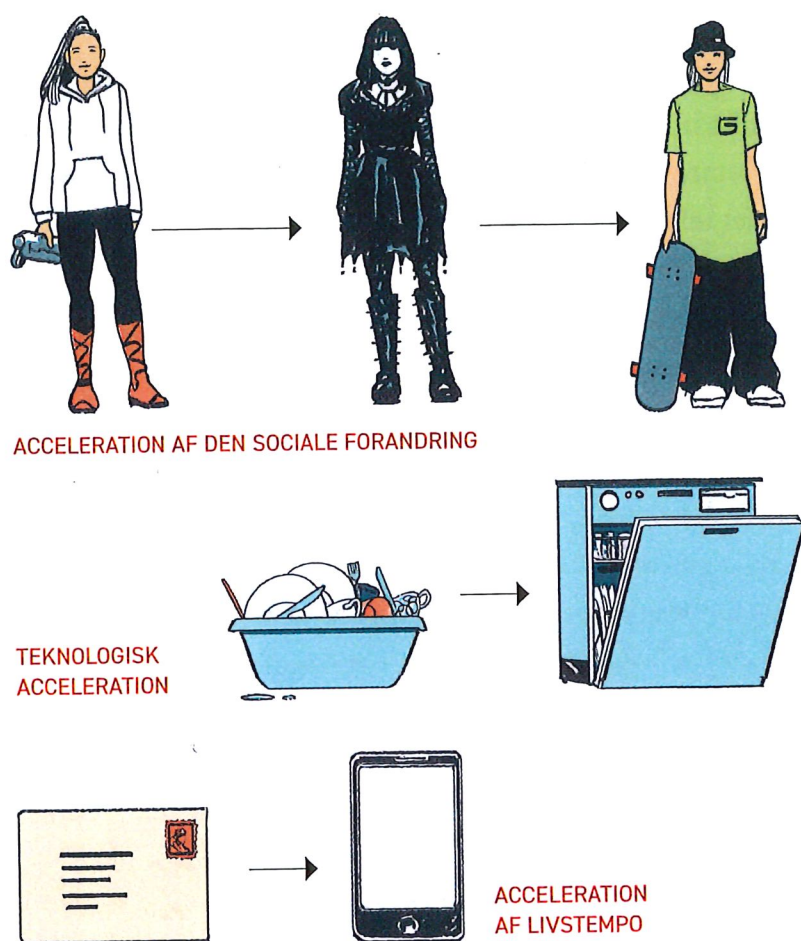
Det første område, Rosa omtaler, kalder han **acceleration af den sociale forandring**. Her peger han på den hastighed, hvormed vores sociale relationer, forpligtelser over for andre mennesker, måder at gøre tingene på, livsstil, holdninger og værdier ændrer sig i et stadig hurtigere tempo. Vi skal blive hurtigere færdige med vores uddannelser, vi skifter job mange gange i løbet af vores arbejdsliv, og flere oplever også at blive skilt og danne nye familier. Vi individer søger jævnligt nye livsstile (ved for eksempel at ændre vores madvaner, tøjstil eller det, vi går op i, se også tidligere afsnit om livsstil), og vores venner beholder vi kun i det omfang, at vi får noget ud af relationerne. Alt dette er med til, at vi som individer i det senmoderne oplever mindre grad af den ro, der er i faste strukturer (såsom familie og langvarige job), og at vi ikke kan trække på vores erfaring fra tidligere situationer, fordi alting ændrer sig så hurtigt, at virkeligheden ser helt anderledes ud i dag end i går.

Acceleration af den sociale forandring betyder, at vi oftere udskifter vores livsstil, arbejde, adresse, venner og lignende.

● Teknologisk acceleration

Det andet område, Rosa fokuserer på, er den teknologiske udvikling. Denne har været enorm, siden vi levede i det traditionelle samfund, hvor man enten måtte befinde sig samme sted for at kunne kommunikere eller sende et brev, der var lang tid om at komme frem. I dag kan vi komme i kontakt med hinanden, uanset om vi befinder os på samme sted på samme tidspunkt eller ej, ligesom vi kan bevæge os over meget store afstande på relativt kort tid (dette minder os om Giddens' *adskillelse af tid og sted*). Samtidig har teknologiens

Figur 2.16. Hartmut Rosas tre typer af acceleration

udvikling betydet, at vi kan få hjælp til alle mulige opgaver og derved løse dem hurtigere (for eksempel opvaskemaskinen, der vasker op for os, eller kunstig intelligens, der kan skrive talen til mormors 75-årsfødselsdag for os). Alle disse processer, der er blevet hurtigere – og som gør os mere effektive – muliggøres netop af den **teknologiske acceleration**.

● Acceleration af livstempoet

Det tredje område, Rosa peger på som årsag til accelerations-samfundet, er **acceleration af livstempoet**. På grund af særligt den teknologiske acceleration bruger vi i dag langt mindre tid på enkelte handlinger, end vi tidligere gjorde. Skulle vi for eksempel give en besked til vores forældre, så ringede vi til dem, hvor vi i dag i stedet vil sende en hurtig besked over sociale medier. Det tager ikke nær så lang tid som at ringe op og skulle have en samtale – og det samme gør sig gældende med andre former

Teknologisk acceleration har muliggjort nemmere og hurtigere produktion, kommunikation og fysisk bevægelse.

Acceleration af livstempoet betyder, at vi skal nå mere i døgnet nu, end vi skulle tidligere.

for kommunikation, praktiske opgaver eller arbejde. I vores senmoderne samfund kan vi simpelthen gøre tingene mere effektivt.

Men hvorfor oplever vi så ikke at have fået frigjort mere tid? Det skyldes, ifølge Rosa, at der er kommet tilsvarende flere opgaver til; vi skal simpelthen nå mere i døgnet, end vi skulle tidligere. Så med den tid, der er frigivet grundet teknologiske fremskridt, er mængden af ting, det forventes, vi skal nå, steget. Den er endda steget mere end den tid, der er frigivet ved den teknologiske udvikling, hvilket betyder, at vi – for at kunne nå det hele – både spiser hurtigere og sover færre timer i døgnet, end man gjorde tidligere.

● **Hvad er årsagerne til det senmoderne højhastighedssamfund?**

Hvad er det, der gør, at vi sjældent står stille og nyder livet et øjeblik i stedet for at halse videre til det næste projekt? Det skyldes, ifølge Rosa, to ting.

Den første er *idéen om det gode liv*. I de vestlige samfund er denne tæt knyttet til, at livet skal fyldes op af en rigdom af oplevelser og udfoldede evner. At realisere os selv er således blevet et vigtigt mål for os i det senmoderne samfund, og det betyder, at vi i vores stræben efter at opnå det ideal ender med et stærkt forøget livstempo.

Den anden årsag er *konkurrencen*. I ethvert samfund er der begrænsede ressourcer, og når vi skal fordele disse, kigger vi i vores senmoderne samfund på, hvem der *fortjener* at modtage den høje løn og høje sociale status. Vi gør os fortjente til disse ting ved at slå "de andre" i konkurrencen (husk nu, der er ikke ressourcer nok, til at alle kan få del i goderne) – og det afgørende i en konkurrence er *præstation*. Præstation er defineret som det "arbejde", vi kan nå per tidsenhed, for eksempel hvor mange opslag vi kan nå at lave på sociale medier, samtidig med at vi laver lektier for at sikre os gode karakterer, at vi er aktive i gruppechatten med vores venner, og også lige når at løbe en tur med cool musik i ørene, som vi kan imponere vennerne med, at vi hører. Som Rosa skriver, så *sover konkurrenten aldrig, og man er enten selv på vej op eller ned i samfundshierarkiet*. Således bidrager den senmoderne konkurrencelogik til et accelereret tempo i både arbejds- og privatliv – netop fordi man altid selv er i risiko for at tabe konkurrencen, hvis man slapper af for længe.

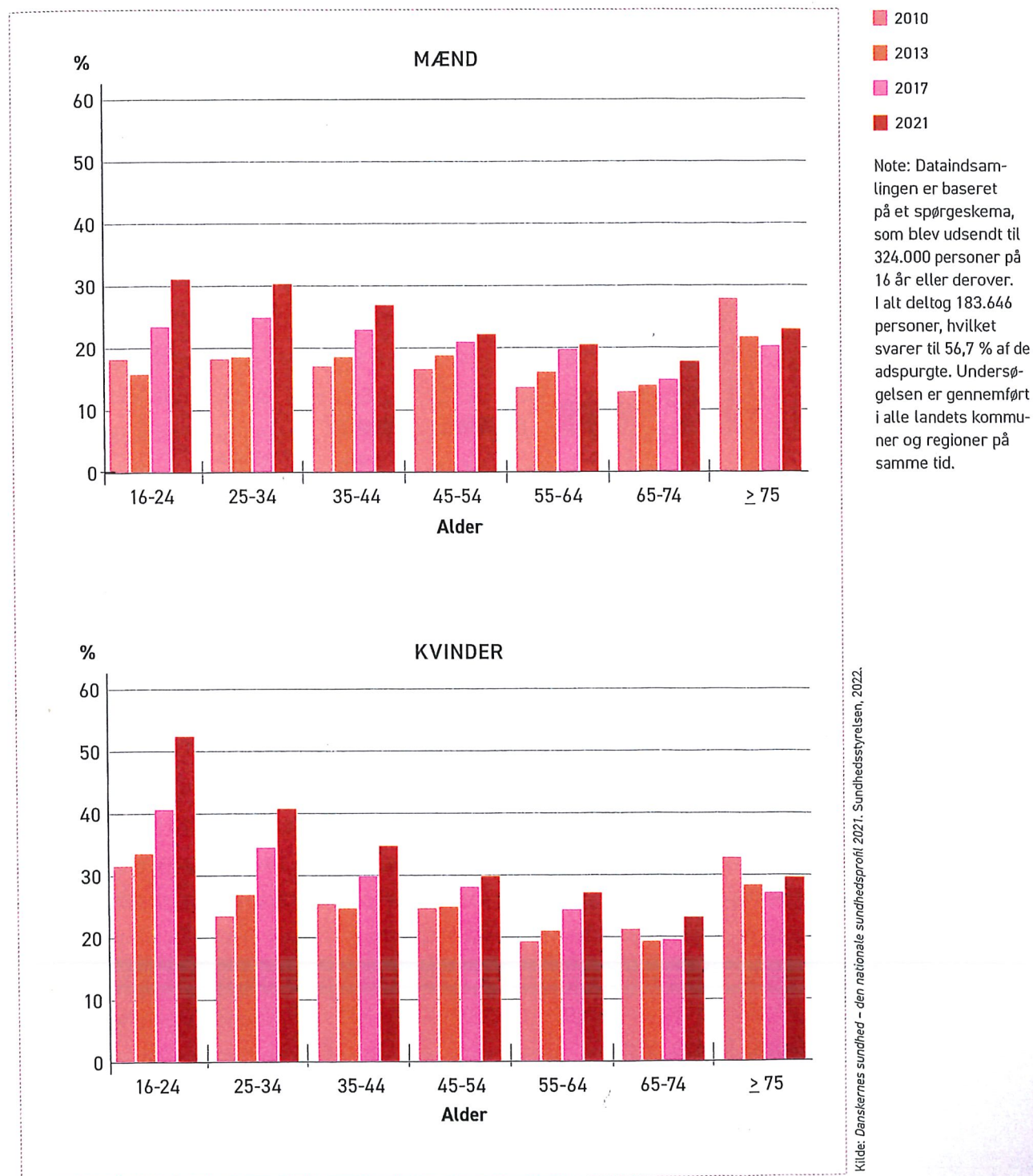
● **Hvad er konsekvenserne ved at leve i det senmoderne højhastighedssamfund?**

Der er ingen tvivl om, at det senmoderne liv opleves som meget tempofyldt for mange. Den teknologiske udvikling og det omskiftelige liv kan på mange måder være et interessant liv.

Men ifølge Rosa er der dog en bagside af medaljen, fordi der hele tiden er en risiko for, at vi individer knækker under det accelererende pres. Det ser vi for eksempel udtrykt i figur 2.17, der viser os, at andelen af stressramte er steget markant bare i løbet af de sidste 10 år. Stigningen har særligt fundet sted blandt yngre kvinder, hvis andel er steget med cirka 20 procentpoint fra 2010 til 2021.

Vi er dog begyndt at se en modreaktion på denne måde at leve på. Nogle vælger

Figur 2.17. Andel, der har en høj score på stressskalaen, blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper

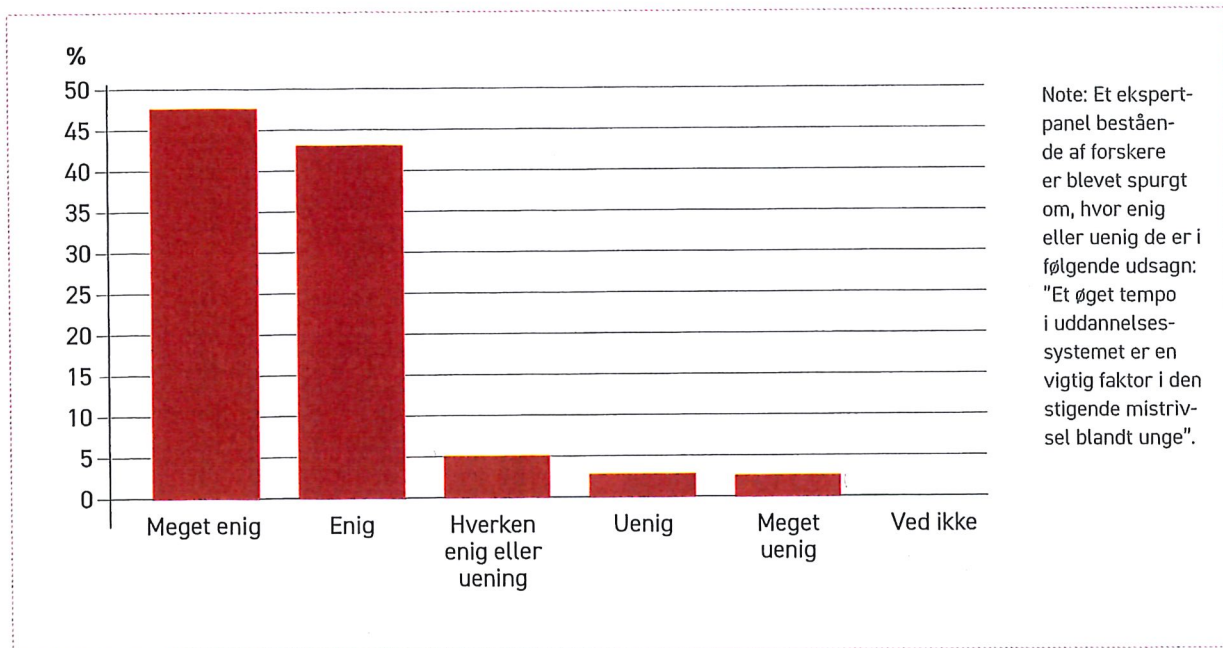

Fremmedgørelse er en oplevelse af ikke at føle sig hjemme – et bestemt sted eller med bestemte mennesker eller sig selv.

at droppe ud af hamsterhjulet, bosætte sig på landet og leve langsomt i større pagt med naturen. En del af dem fremviser dog deres liv på sociale medier og ender således med at præstere *det langsomme liv* og idealet om det nære forhold til naturen. Det siger noget om, hvor svært det er at undslippe behovet for anerkendelse af vores præstationer.

Ud over det pres, som den høje hastighed i det senmoderne kan medføre, så peger Rosa også på en anden konsekvens: **fremmedgørelsen**. Han mener,

Figur 2.18. Størstedelen af et ekspertpanel i trivsel mener, at tempoet i uddannelsessystemet har medvirket til mistrivsel

Tekstboks 2.3.

Er accelerationssamfundet en forklaring på mistrivsel?

"Jeg ønsker, at vi drejer diskussionen i retning af rammerne for et godt ungdomsliv. Er der kommet for meget fokus på tempo? Er der for mange kortvarige ansættelser, som understøtter arbejdsmarkedets behov, men ikke trivlsen? Er der for mange målinger og evalueringer og tests i uddannelsessystemet? Hvad gør det ved børn og unge, at de konstant skal bedømmes? Har vi fået optimeret os selv et sted hen, hvor det faktisk er svært for stadigt flere unge at leve op til egne og omverdenens forventninger? Som en af de unge, der har oplevet mistrivsel, siger i vores undersøgelse: 'Det er bare tempo, tempo, tempo'".

Noemi Katznelson
Professor og leder af Center for
Ungdomsforskning på Aalborg Universitet

Kilde: Noemi Katznelson, interview i Politiken, 2022.

at vi på mange måder er blevet fremmedgjorte over for den verden, vi lever i. Vi er blevet fremmedgjorte over for de ting, der omgiver os, fordi vi ikke forstår, hvordan de er lavet, eller vi når at skifte dem ud, inden vi får et forhold til dem. Vi kan også føle os fremmedgjorte over for vores handlinger, fordi andre har bestemt dem, og vi ofte ikke har tid nok til at overveje dem, inden vi er nødt til at kaste os ud i dem. Vi er blevet fremmedgjorte over for naturen, som vi udnytter i så høj grad, at det har ledt til en klima- og biodiversitetskriser (se kapitel 4 om økonomi og klimakrise). Vi er fremmedgjorte over for andre mennesker, fordi mange af vores relationer er så flygtige, kortvarige og overfladiske, og slutteligt, på baggrund af de nævnte ting, bliver vi fremmedgjorte over for os selv. Fremmedgørelsen resulterer i, at vi bliver rastløse og ikke kan finde ro.

Med disse lidt dystre konklusioner, hvad kan vi senmoderne mennesker så stille op for at modvirke stress og fremmedgørelse? Her introducerer Rosa begrebet **resonans**. Resonans er den følelse, vi får, når vi oplever at være i "kontakt" med verden, det vil sige, når vi berøres af verden. Et eksempel på dette kan være, når vi ser på et stykke kunst, der rører os, har en meningsfuld samtale med gode venner eller går ude i naturen og føler os forbundet med verden. Dette er, ifølge Rosa, "modgiften" til fremmedgørelsen og det, som er med til at give os en oplevelse af at leve et meningsfuldt liv. Det er dog en modgift, som den enkelte er ansvarlig for at søge, og ikke noget, som ændrer ved de grundlæggende elementer i samfundet, som bidrager til den manglende trivsel.

Resonans er Hartmut Rosas løsning på følelsen af stress og fremmedgørelse, hvor vi oplever at være i 'kontakt' med verden.

2.5.3. Byung-Chul Han – præstationssamfund og perfektionskultur

Hartmut Rosa er ikke ene om at pege på nogle af de udfordringer og omkostninger, der er ved det senmoderne samfund. Også andre teoretikere er mere pessimistiske i forhold til Anthony Giddens' optimisme og begejstring for mulighederne i det senmoderne samfund. De ser, ligesom Rosa, at der er et stigende præstationspres og en perfektionskultur, som kun forstærkes af livet på sociale medier. Når unge i dag skal pege på, hvorfor de føler et pres eller mistrives, så taler mange om, at de føler, at de hele tiden skal præstere og leve op til et perfektionsideal.

Individualiseringen har så at sige udviklet sig fra at være muligheden til at udfolde det, vi hver især anser for at være "det gode liv", til det, der ifølge visse teoretikere i dag kan karakteriseres som en "hård individualisering" med fokus på konkurrence og præstationer. Vi har fået det, den tysk-syd-koreanske filosof

Præstationssamfund
er et samfund, hvor in-
dividuet oplever at skulle
præstere og konkurrere
i store dele af tiden.

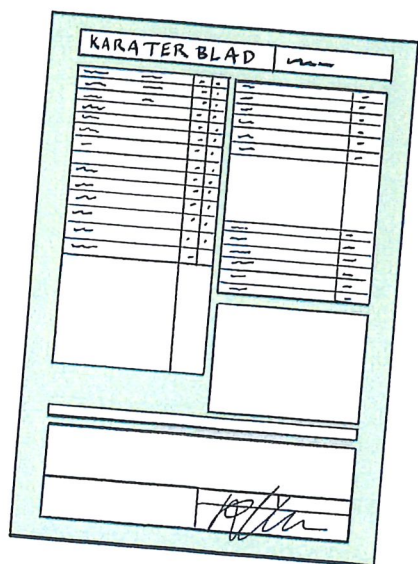
Byung-Chul Han kalder et **præstationssamfund**. Ifølge Han er vi i dag styret af, at vi hele tiden får at vide, at der ikke er nogen begrænsninger; at vi kan gøre, hvad vi vil, og blive til, hvad vi vil, hvis bare vi arbejder for det og vil det nok!

Det betyder, at mange af os ender med at ville præstere hele tiden, fordi vi ellers frygter ikke at opnå det, vi ellers i princippet ville kunne opnå. Opnår vi ikke det, vi gerne vil opnå, ja, så peger bebrejdelsespilen kun ét sted hen, og det er mod os selv, for vi kunne jo bare have arbejdet hårdere og præsteret bedre. I denne tankegang ligger der en opfattelse af, at det er vores egen skyld, hvis vi ikke opnår alt det, vi gerne vil opnå, for vi kan jo bare knokle noget mere. Således bliver vi, ifølge Han, både vores egen slave og slavepisker.

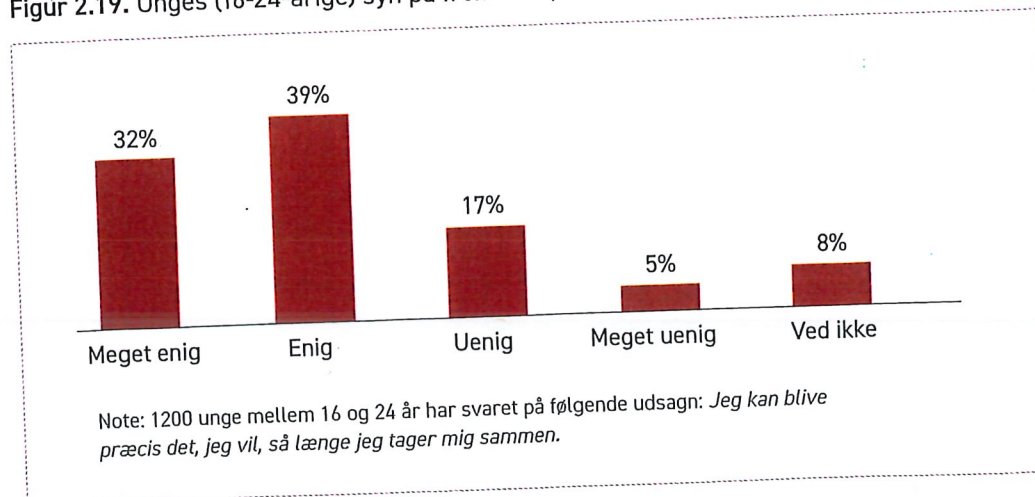
Det gælder for mange unge i dag om at få gode karakterer i skolen med henblik på at kunne "vinde konkurrencen" om at komme ind på drømmestudiet og senere "vinde konkurrencen" om at blive en værdifuld og vellønnet arbejdskraft.

Denne optimering af vores uddannelse og CV forplanter sig imidlertid også ind i områder af vores liv, som ikke har noget med arbejde at gøre. Det gælder om at opnå status som "en, der har styr på det", ikke kun i skole- og arbejdslivet, men også i forhold til det sociale.

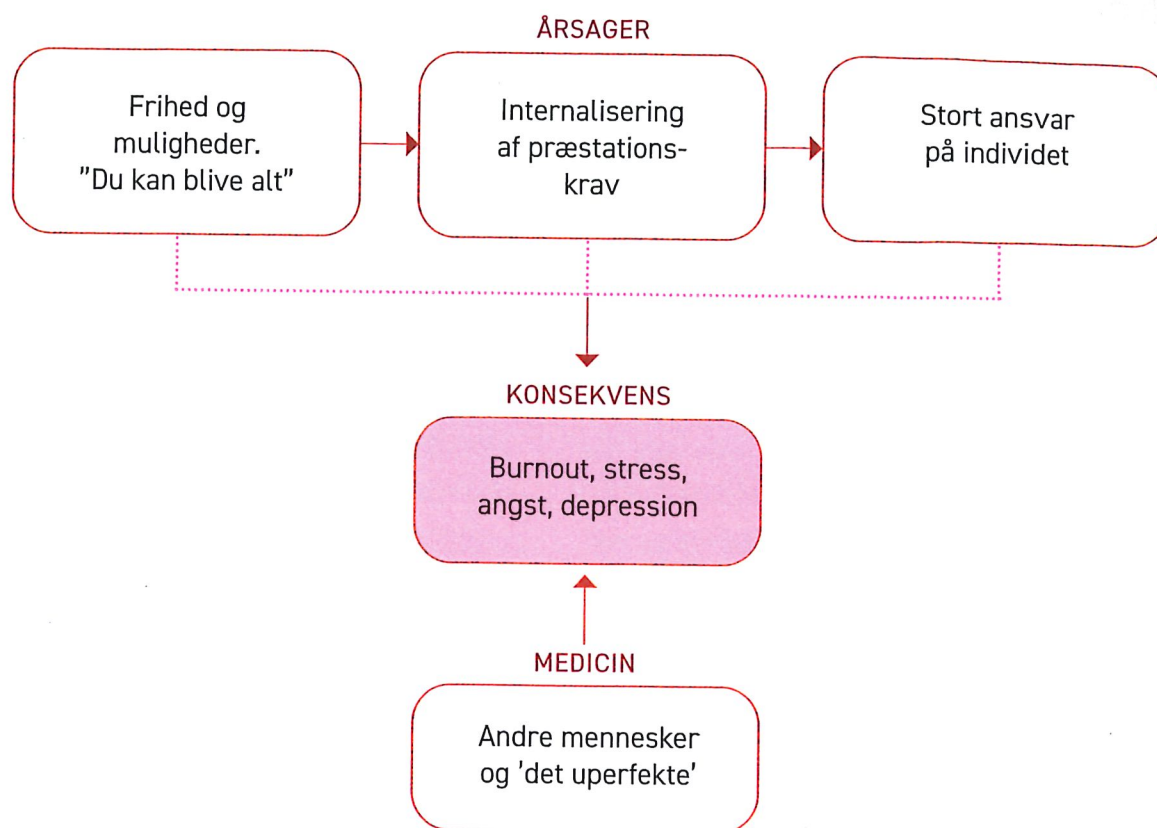
For eksempel handler det om, at vi får en cool vennekreds, har et godt forhold til vores familie og at være det perfekte barn/unge i relationen til vores forældre, og senere skal vi naturligvis være de perfekte forældre for vores egne børn. Perfekthedskulturen kommer i høj grad også til udtryk i forhold til det fysiske, hvor vi konstant arbejder på – gennem bestemt træning, kost og eventuel botox eller plastikkirurgi – at optimere og forme vores udseende, så det er

Figur 2.19. Unges (16-24-årige) syn på fremtiden, 2021

Figur 2.20. Model over Byung-Chul Hans teori

perfekt. Et *præstationspres* og en *præstationskultur* bliver på den måde hurtigt til en *perfekthedskultur*, hvor kun det bedste inden for alle områder er godt nok.

Disse tanker om livet synes også at være til stede hos vores ven Villiam i casen i starten af dette kapitel. Han vil også gerne have styr på tingene, være faglig skarp, have en cool attitude, en kæreste, mange venner, en levende profil på de sociale medier, og der synes også at være en indre fortælling hos Villiam om, at ansvaret for, at det kan lykkes, ligger hos ham selv.

Ifølge Han bliver konsekvensen af dette, at vi individer har et meget stort fokus på os selv og på, hvad der kan føre os frem i verden og bidrage til, at vi opnår vores mål om at optimere os selv. Det kan lede til, at vi konstant tror, at vi skal præstere og præstere, indtil vi ikke kan mere og knækker sammen med stress, angst eller depression, der alle tre er lidelser, hvor vi individer vender det svære og kritikken indad i stedet for udad i en samfundskritik. Han siger her, at vi i stedet for denne indadvendthed bør fokusere på forholdet til andre mennesker, på at give plads til det uperfekte og have interesser/hobbyer, der ikke tjener noget formål andet end, at de gør os glade.

Hvad er kvantitativ metode?

Kvantitativ metode, som vi allerede har mødt og vil møde mange gange i bogen her, er en måde at arbejde på i samfundsfag, der opgør et område i tal. Når vi opgør noget kvantitativt, er det typisk en statistik sat op i en tabel eller et diagram, som giver os et mere præcist overblik over det område, vi ønsker at undersøge.

Vi kan lave statistik på forskellige måder.

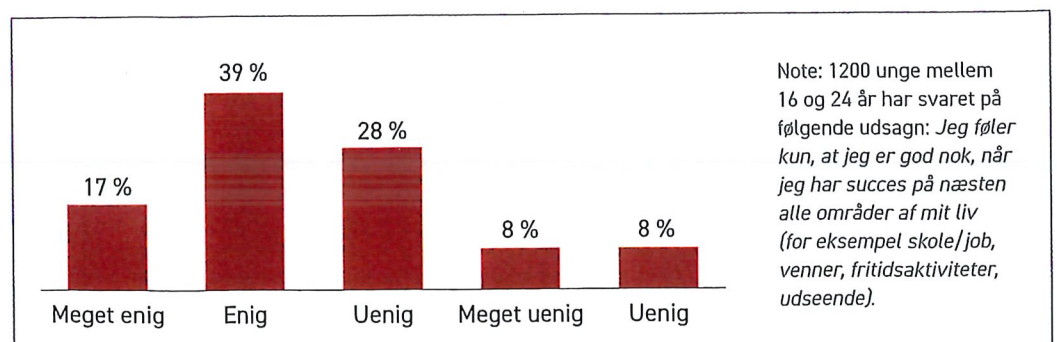
- Vi kan lave det ud fra registerdata, som er en optælling af alle, vi vil vide noget om – det gør vi, når vi for eksempel laver statistik over de karakterer, eleverne får ved folkeskolens afgangseksamen, hvor vi tæller samtlige elevers karakterer og ser, hvor mange der har fået 02, 4, 7 osv.
- Så kan vi også lave statistik ud fra spørgeskemaer. Her udspørger vi en mindre gruppe – det, vi kalder en *stikprøve* – af dem, vi gerne vil vide noget om, og så generaliserer vi i forhold til hele den gruppe, vi vil undersøge. Det ser vi for eksempel i trivselsundersøgelser, hvor vi stiller måske 1.000 unge danskere forskellige spørgsmål omkring deres mentale helbred og så derfra generaliserer til hele gruppen af unge mennesker i Danmark. Denne metode er

nemmere (og billigere), end hvis vi skulle ringe rundt til samtlige af Danmarks unge mennesker og spørge til deres mentale helbred. Når vi laver disse undersøgelser, er det meget vigtigt, at stikprøvegruppen er repræsentativt udvalgt – altså at gruppen, vi spørger, består af personer fra forskellige områder i landet, med forskellig uddannelse og baggrund, så de samlet set ligner Danmarks unge mest muligt (spørger vi kun unge i Jylland, vil svarene ikke fange dem, der bor på Sjælland – og de har måske nogle andre udfordringer end de unge i Jylland og vice versa).

Når vi generaliserer fra stikprøven til hele gruppen, vi ønsker at undersøge (det kalder vi også *populationen*), skal vi derudover være opmærksomme på, at der altid er en vis (statistisk) usikkerhed, netop fordi vi ikke spørger alle.

Statistik kan ikke give os svaret på alt. Hvis vi gerne vil vide noget om, hvorfor vi ser de tendenser, vi gør, i statistikkerne, så skal vi i stedet benytte os af kvalitativ metode (for eksempel interviews), hvor vi kan spørge uddybende til årsagerne bag disse tendenser (det ser vi nærmere på i det følgende).

Figur 2.21. Unge om hvornår de er succesfulde i livet, 2023

Kilde: Psykiatritonden, 2021.

Hvad er kvalitativ metode?

Kvalitativ metode er den metode, vi benytter, når vi gerne vil undersøge alt det, der ikke kan gøres op i tal (statistik). Når vi undersøger noget kvalitativt, så gør vi det oftest ved hjælp af interviews (hvor vi kan have en længere samtale med dem, vi undersøger) eller observation (hvor vi kan observere dem, vi undersøger, over kortere/længere tid).

Vi interviewer personer eller observerer dem for at forstå dem; for at forstå deres oplevelser, hvorfor de har de synspunkter, de har, eller hvorfor de handler, som de gør.

Hvor den kvantitative metode kan give os

overblik over mange menneskers holdninger eller handlinger, så giver den kvalitative tilgang en dybere forståelse for, *hvorfor* dem, vi undersøger, mener og handler, som de gør – noget, der kan være svært at indfange og få uddybende svar på i et spørgeskema, hvor man ikke har samme mulighed for at stille uddybende spørgsmål, som man har i et kvalitativt interview.

Den kvalitative metode kan man til gengæld ikke generalisere ud fra – som vi kan i den kvantitative metode, fordi forklaringerne er knyttet til enkeltpersoner.

Tekstboks 2.4.

Cynthia, midt-20'erne

"Jeg troede virkelig inderligt på, at hvis jeg nu kørte mig selv så hårdt, fik de her gode karakterer – hvor jeg gik efter at få klassens højeste snit, og det fik jeg – så tænkte jeg, at når jeg går ud fra min sidste eksamen, så har jeg gjort det, og så er alt okay, og så er jeg god nok. Det troede jeg virkelig på. Og det var det bare ikke. Nu er jeg i midten af 20'erne, og hvor skal jeg henad? Det er også derfor, jeg nogle gange kan få det der pres med også at skulle levere og præstere på min uddannelse, fordi jeg skal tage det med videre, hvorend jeg skal hen, og som jeg heller ikke rigtig ved, hvor er."

Kilde: Psykiatrifonden, 2021.

Tekstboks 2.5.

Jesper, 25 år, studerende

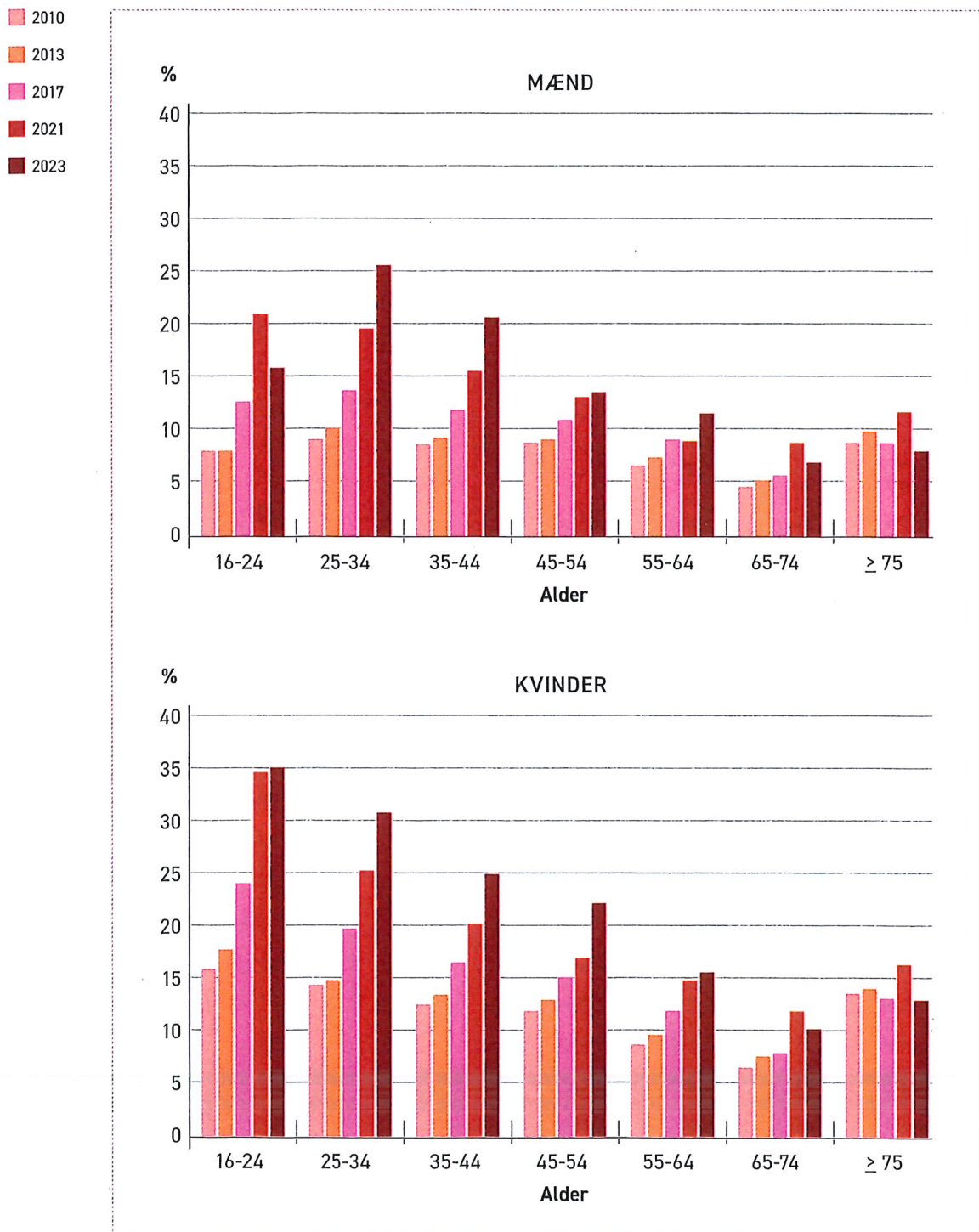
"Man jagter hele tiden et bedre fundament for at få et godt resultat. Succeskriterierne gælder ikke bare karakterer. Jeg måler for eksempel også min egen fedtprocent, så jeg kan få den krop, jeg gerne vil have, og jeg skal passe på ikke at se relationer og mine bestræbelser på at være en omsorgsfuld ven eller bror som endnu en præstation."

Kilde: Picture Perfect, Tråsskrift for ungdomsforskning, Aalborg Universitet.

2.5.4. Præstation og køn

Præstationssamfundet og perfektionskulturen påvirker de fleste i vores samfund, men forskere finder alligevel, at der er en forskel på kønnene, når det kommer til at ligge under for præstations- og perfektionskrav. Pigerne har i højere grad end drengene forventninger til sig selv om, at de skal være "perfekte" og præstere på et højt niveau.

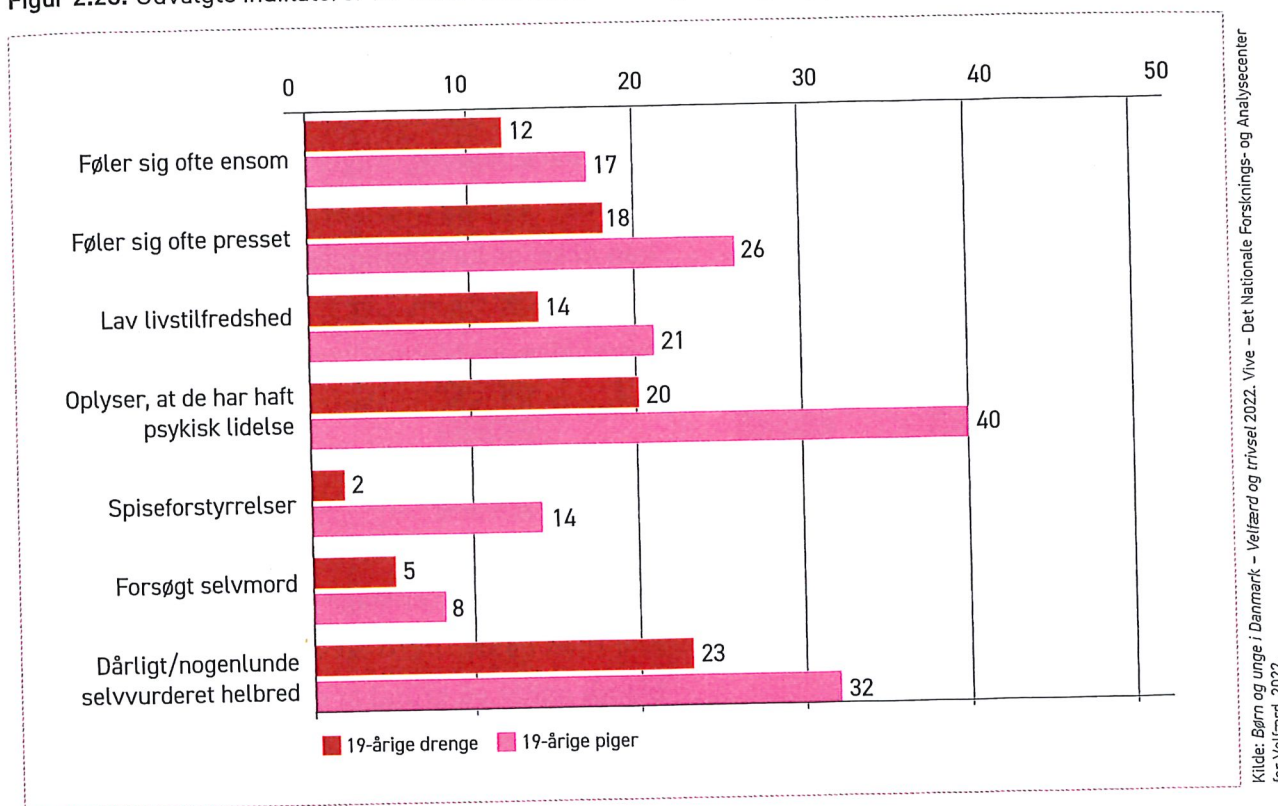
Figur 2.22. Andel, der har en lav score på den mentale helbredsskala, blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper

Kilde: Dansternes sundhed - den nationale sundhedsprofil 2021. Sundhedssyrelsen, 2022.

Det kan blandt andet skyldes de forskellige rolleforventninger, der er til henholdsvis piger og drenge (husk tilbage på det, vi gennemgik om de roller, vi tager på os som en del af vores identitetsdannelse). Ifølge forskere er det i dag en del af det at være succesfuld som pige, at man er ambitiøs og målrettet, mens der oftere ses en "antiskolekultur" hos drenge. Den forskellige påvirkning fra samfundet i forhold til præstations- og perfektionskultur kan være en af forklaringerne på, hvorfor vi ser en forskel i andelen af mistrivsel mellem piger og drenge.

Figur 2.23. Udvalgte indikatorer for mistrivsel blandt 19-årige drenge og piger, 2021. Procent

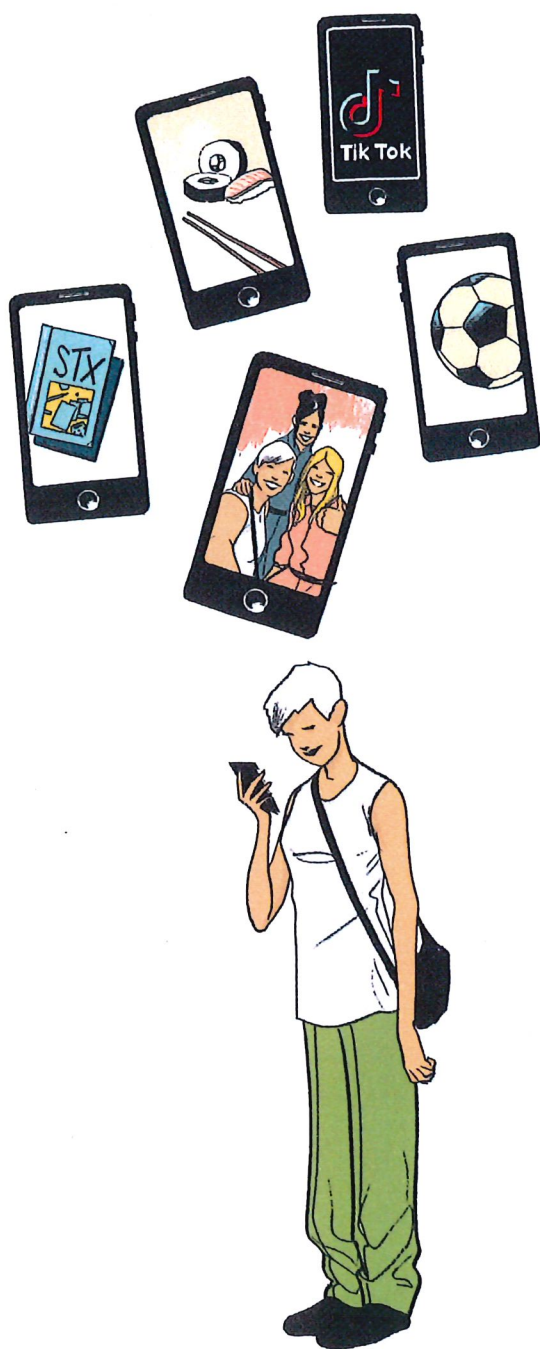

2.5.5. Andreas Reckwitz og Jean Twenge – SoMe og præstationssamfundet

Vores måde at positionere os på, når vi er på sociale medier, behandles blandt andet af den tyske sociolog Andreas Reckwitz, der peger på det sociale som en præstation eller performance. Hos Reckwitz er internettet den scene i det senmoderne samfund, hvor vi udspiller vores identitet. Her er vi, ifølge Reckwitz, meget optaget af at være så unikke som muligt, og han taler derfor om det senmoderne samfund som **singularitetens tidsalder**. Det vil sige et samfund, hvor de fleste af os bruger rigtig meget tid og energi på hele tiden at vise andre, hvor anderledes, enestående og særlige vi er.

Singularitet betyder, at vi er unikke og individuelle, og at vores livsvalg afspejler dette.

Figur 2.24. Reckwitz's singularitetens tidsalder

I singularitetens tidsalder iscenesætter individet sig selv online og ønsker at fremstå så unik som muligt.

Vi iscenesætter os selv gennem vores forbrug, vores interesser og holdninger; alt, hvad vi køber og mener, er særligt udvalgt, så det passer ind i vores livsstil og fortælling om os selv. Vi håber, at vi er særlige nok til at blive tilgodeset af algoritmerne – og får et kick ud af likes og anerkendelsen, når det sker. På den måde peger Reckwitz også på, at vi på rigtig mange områder af vores liv oplever, at vi skal præstere for at være noget særligt for ikke at blive hægtet af eller glemt i mængden af alle de andre interessante individer.

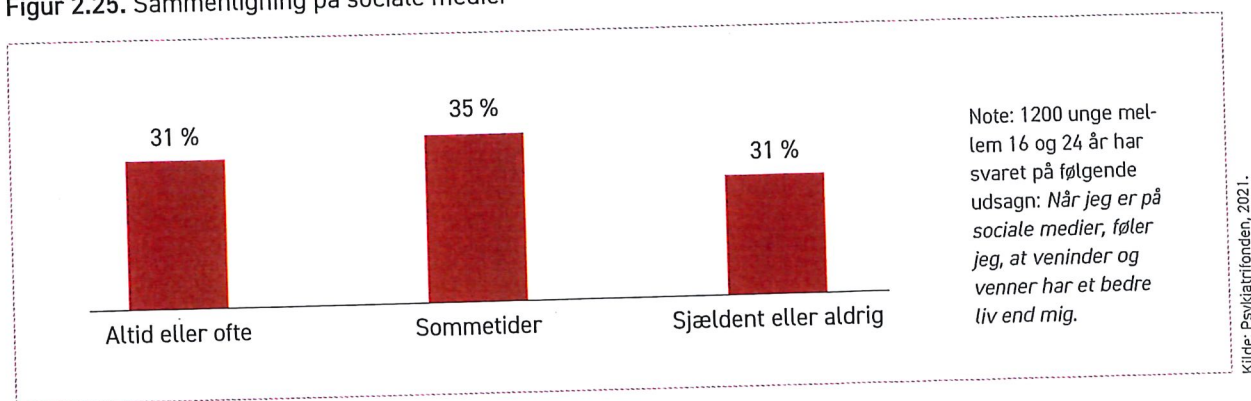
Husker vi tilbage til afsnit 2.2.2, hvor vi gennemgik sociologen Erving Goffmans teori om frontstage og backstage, og bruger hans teori på det øgede præstationsfokus i det senmoderne samfund, så kan vi se, at forventningerne til de roller, vi spiller, er blevet større. Der er ikke plads til, at vi kan være "den middelmådige elev" eller "den gode nok forælder". Der skal mindre til, før vi taber ansigt. Samtidig med det, så indsnævres vores mulighed for at kunne slappe af backstage, fordi vi via de sociale medier hele tiden har mulighed for at være på. Frontstage og middle region kommer med andre ord til at fylde mere, og det sker blandt andet på grund af de sociale medier, der i meget høj grad fungerer som et udstillingsvindue for alle vores præstationer – eller en scene, hvor der aldrig er tæppefald.

Ifølge den amerikanske psykolog Jean Twenge har brugen af sociale medier og smartphones generelt haft betydning både for individet og fællesskaberne i det senmoderne samfund. På et individuelt plan medfører brugen af smartphones, at vi sammenligner os med andres glansbilleder af deres liv på sociale medier. Det bidrager til øget mistrivsel, fordi vi får en følelse af, at vi selv ikke "præsterer" godt nok.

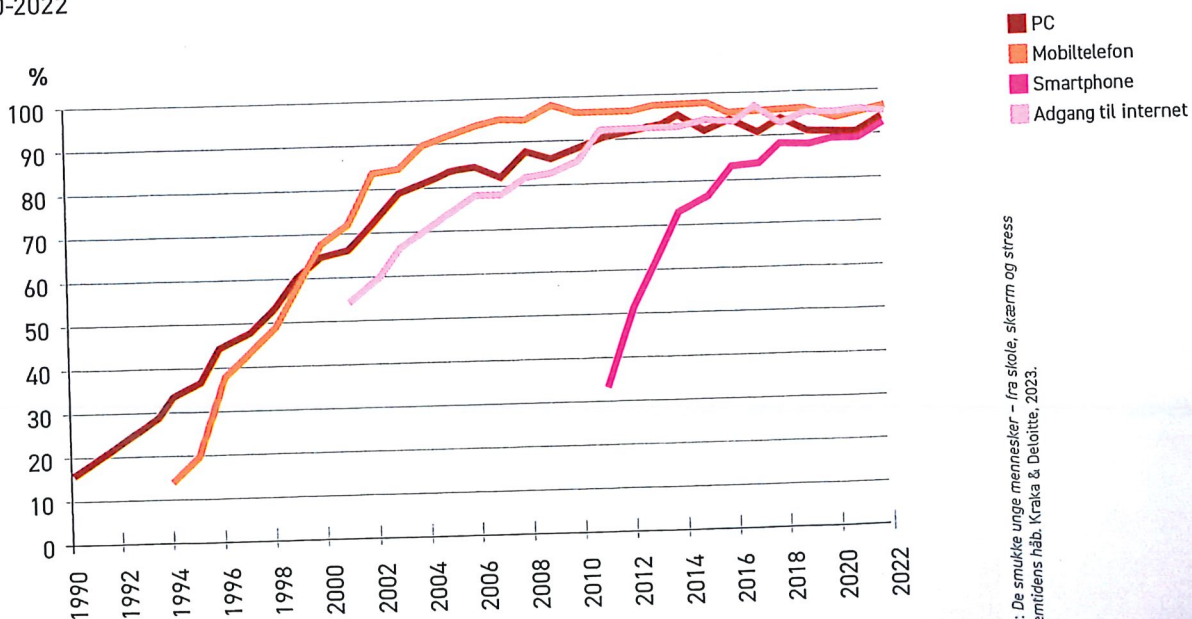
I forhold til fællesskabet viser Twenges forskning, at brugen af smartphones er med til at æn-

dre den måde, vi er sammen i sociale fællesskaber på. En del af den tid, hvor vi tidligere var sociale sammen med andre fysisk, bruges nu på at sidde alene med vores smartphone. Hun peger på, at unge i dag er omkring en time mindre sammen med deres venner om dagen, end unge i 1980'erne var – uden at andre aktiviteter som skolearbejde eller fritidsinteresser er øget. Twenge peger desuden på, at tidspunktet for, hvornår vi begyndte at bruge smartphones, passer med tidspunktet for den dalende trivsel, og hun har lavet forsøg, der viser, at jo mere tid vi bruger på vores smartphones, desto dårligere trives vi. Det gælder særligt for de unge, der bruger meget tid på sociale medier. Mistrivslsen er eksempelvis ikke helt så udtalt hos dem, der gamer meget. Igen ser vi en køns-mæssig fordeling med piger, der bruger mest tid på sociale medier, og drenge, der bruger mere tid på gaming.

Figur 2.25. Sammenligning på sociale medier

Figur 2.26. Andel af danske familier med en PC, mobiltelefon eller smartphone i hjemmet, 1990-2022

2.6. Hvad kan vi konkludere om at være ung i dag?

I begyndelsen af kapitlet spurgte vi til, hvad det vil sige at være ung i vores senmoderne samfund. Til det kan vi nu svare, at ungdomslivet er påvirket af de karakteristika, der er ved det senmoderne samfund. Vi er ikke længere bundet af fortidens traditioner, og vi er individualiserede i en grad, der overlader rigtig mange valg og beslutninger til os selv. Der er en høj grad af frihed til at forme os selv og vores fremtid, og der er mange muligheder at vælge mellem, når det kommer til vores identitet, uddannelse, job og generelle livsstil. Det giver på mange måder grobund for at skræddersy vores liv og fylde det med de ting, som vi synes er interessante. Det er disse mange positive aspekter, som sociologen Anthony Giddens hæfter sig ved, når han prøver at indfange, hvad der kendetegner livet i det senmoderne samfund.

Men ifølge andre teoretikere, som Hartmut Rosa og Byung-Chul Han, så kommer den betydelige individuelle frihed, mulighederne og valgene også med en pris. For sideløbende med den øgede frihed er kravene til, hvordan vi forvalter den, steget. Det forventes, at vi præsterer på et højt niveau inden for mange af livets aspekter, og tempoet, som vi skal agere i, er øget markant i forhold til både det traditionelle og moderne samfund. Det gør, at mange mennesker og specielt en gruppe af unge føler et stort pres.

Ifølge Andreas Reckwitz og Jean Twenge forstærkes dette pres yderligere gennem brugen af især sociale medier, fordi disse fungerer som et præstationsvindue og dermed intensiverer det senmoderne samfunds karakteristika.

Langt de fleste unge mennesker i vores senmoderne danske samfund klarer sig heldigvis godt og trives, men som vi har set i løbet af kapitlet, så viser talrige undersøgelser, at der er en bekymrende andel af unge, og betydeligt flere end tidligere, der mistrives, og som oplever angst, depressioner, stress osv.

Således kan vi sige, at det senmoderne samfund på den ene side er et samfund, der giver individet mange muligheder for at udfolde sig, men på den anden side er det også et samfund, som stiller store krav til dem, der vokser op i det.